

der mangt og meget, som vækker Interesse, ogsaa hos andre end de Skolebørn, for hvem Bogen væsentligst er bestemt. Den er rigt og godt illustreret og forsynet med en Del Kort, og er alt i alt et værdigt Led i den lange Række af naturvidenskabelige Skrifter, med hvilke Dr. Reusch har virket i Skolens som i den almindelige Oplysnings Tjeneste.

Alb. Stockmarr.

Atlas for Mellemskolen og højere Skoler ved

C. C. Christensen og A. M. R. Krogsgaard. København. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag. 1908.

Den geografiske Videnskab har i de sidste Decenier taget et overordentlig stort Opsving, for en væsentlig Del som Følge af den Frontforandring, der skete, da den fra at være en historisk-statistisk Videnskab gled ind i Naturvidenskabernes Række. Dens Horisont udvidedes, dens Indhold uddybedes, og stadig flere og flere Tilhængere fylkedes om den. En Følge af denne frodige Udvikling er blevet, at ogsaa som Skolefag har Geografien brudt med Fortiden og søger nye Baner; de talløse Opfølgninger og endeløse Rækker af Talangivelser, der pinte og sikkert overanstrengte manganen en Barnehjerne, kender man ikke mere; men der gøres nu alt for at fremdrage væsentligere Sider af Geografien. Det er Vekselvirkningerne mellem Naturen og Menneskelivet, der lægges Vægt paa, og det har vist sig, at Børnenes Interesse derved vækkes i langt højere Grad end tidligere, og at deres Arbejde med Stoffet lettes, alt til Bedste for en god og solid Tilegnelse af Faget.

De to bekendte geografiske Forfattere, Overlærer C. C. Christensen, Roskilde, og Kommuneleer Krogsgaard, København, der hver for sig — Christensen bl. a. ved sine Lærebøger, Krogsgaard ved sit geogr. Billedatlas — har ydet deres betydelige Indsats i den moderne Skolegeografis Tjeneste, har nu i Forening udgivet et Skolekort for Mellemskolen, der betegner et værdifuldt Skridt fremad. Det tæller 32 Hovedkort, der er klare og tydelige og uden overflødige Enkeltheder, der kunde vanskeliggøre Overblikket. Typisk i saa Henseende er f. Eks. Kortet over Tyskland, hvor Forfatterne har vist en paaskønnelsesværdig Resignation overfor Antallet af Navne og derved har gavn Timer Totalindtrykket betydeligt. At kun Hoved-Banellinierne er angivne paa Kortene, turde ogsaa være en pædagogisk god Begrænsning. Som en heldig Egenskab ved Kortene maa endvidere anføres, at Byerne er be-

tegnede med forskellige Signaturer, efter som de er Millionbyer, Storbyer osv. Eleverne vænnes herved til med et Blik paa Kortet at finde Byernes indbyrdes Størrelsesforhold, med andre Ord at skelne det væsentlige fra det mindre væsentlige og at finde Tyngdepunkterne for Livet i de forskellige Lande. Der er derved givet Lærerne et fortrinligt Middel i Hænde til Paapegen af geografiske Aarsags- og Virkningsforhold. Men med særlig Glæde vil sikkert Atlasset 69 smaa Bikort hilses. De betegner noget nyt i danske Skolekort og vil sikkert blive en fortræffelig Støtte i Undervisningen. Hvad den enkelte Lærer hidtil har maattet sammenarbejde fra forskellige Værker og majsommelig kopiere til sin egen Undervisning, finder han nu her i rigt Maal, og megen Tid spares ham derved. Naar hertil kommer, at de er særdeles godt valgte og hentede fra alle Omraader af Geografien — Isotermier, Plantebælter, Folkestammer, Næringsveje m. m. —, turde deres Værdi for Elevernes geografiske Forstaaelse være utvivlsom. I kommende Udgaver forøges forhaabentlig deres Tal; jo flere, jo bedre!

At et dansk Forlag i Løbet af faa Aar har kunnet bringe Dahlbergs Atlas til Thy's Folkeskolegeografi og nu Christensens og Krogsgaards Atlas frem paa det alt andet end store Marked herhjemme, er et glædeligt Tidens Tegn og tjener baade det og Catos litografiske Etablissement, hvor Kortene er trykt, til Ære.

Alb. Stockmarr.

Beazley: The dawn of modern geography, III, Oxford 1906.

Af Beazlys omfangsrige Værk angaaende Geografiens Historie er de to første Bind, der omhandler Fremskridtene i Kundskaben om Jorden fra det romerske Kejserdømmes Ophør og til Slutningen af Korstogene eller fra omtrent Aar 300 til 1260, alt blevne anmeldte i Geografisk Tidsskrift XVI, 1901—1902. Det udkomne 3. Bind, som vi her skal anmelde, omhandler de videre Fremskridt i den senere Del af Middelalderen eller fra omtrent Aar 1260 til 1420. Dette Bind angaar saaledes særlig de store Rejser til Asien, som foretoges i dette Tidsrum, navnlig af Poloerne og derefter af andre, som fulgte i deres Fodspor. Værkets Indhold strækker sig saaledes i det Hele taget indtil den Tid, da de store Opdagelser til Ses begyndte.

Forfatteren mener at kunne paavise, hvorledes den senere Middelalder med Hensyn til videnskabelige Fremskridt paa Geografiens Omraade staar i mærkelig Modsætning til den Nedgang og det Forfald, som i Almindelighed angives at have fundet Sted i hin Tid,

hvorledes man blandt Ruinerne af en hensmuldrende Verden finder Spirerne til en ny, og hvorledes Menneskehedens kommende Sejre, der aabenbarer den fulde Udstrækning og Beskaffenhed af Jordens Overflade, og som i de følgende hundrede Aar overgaar, hvad der tidligere var blevet opdaget i tusinde, indledes ved Opfindelsen af nye, nautiske Instrumenter, deriblandt de første, gode Kort.

Omtrent som følger giver Beazley en Karakteristik af den Tid, han i sit Værk har behandlet.

Betydningen af Forbindelserne til Lands og den Færdsel og Handel, der benyttede dem, har aldrig tilnærmelsesvis været saa stor, som i den tidlige Middelalder, da Europas kristne Folk var næsten ganske berøvede Brugen af Havet, dels ved deres egen Overtro og Uvidenhed og deres eget Barbari, og dels ved Islams Vækst og Nordens Vikinger. I den centrale Middelalder er de Kristne, om end besjælede af en energisk Trang til Udvidelse, ligeledes hovedsagelig henviste til Vejene til Lands. Dog begynder en Ændring at kunne spores, om end i Tiden efter Korstogene Kendetegnene paa den europæiske Udvidelseslyst endnu er langt fra at have naaet det Punkt, som betegnes ved Bartholomeo Diaz', Kristoffer Columbus', Vasco da Gamas og Ferdinand Magellans Opdagelser, der med Hensyn til Kendskab til Jorden og international Samfærdsel skulde frembringe den moderne Verden, ligesom Erasmus', Luthers og Loyolas Arbejder skulde frembringe de følgende Tiders Kultur og Religion.

I Slutningen af det 13. Aarhundrede, i det 14. og Begyndelsen af det 15. er det endnu stedse Civilisationens kontinentale Udvikling, der er den betydende. Man havde endnu ikke givet slip paa Karavanerejserne, Flod- og Kystsejladser og var endnu langt fra den Frihed og Hurtighed i Bevægelser, som allerede i det 16. Aarhundrede træder stærkt frem. Man levede endnu stedse i en Tid, paa hvilken en Rejse fra Krim til Peking kunde udføres med større Sikkerhed og i kortere Tid over Land, end en Sørejse fra den persiske Bugt til Mundingen af Jangtsekiang. Dog vovede genuinske Sømænd allerede i Marco Polos Tid at drage ud paa Atlanterhavet og at sejle langs den vestafrikanske Kyst for at finde Indien, og flere Opdagelser paafulgte.

I Petrarcas og Boccaccios Levetid fremtraadte den første Brug af Magneten hos italienske Sømænd, og den første Fremkomst af nøjagtige Kystkort, fremskaffede ved Hjælp af italienske Lodser og Sømænd, hidrører i det mindste fra de sidste Decennier af det 13. eller fra de første i det 14. Aarhundrede.

Korstogene, det største kollektive Foretagende af

den latinske Kristenhed, ender i militær Henseende med Skuffelser; men endnu førend de frankiske Stater i Levanten var gaaede under, viser Korstogenes ikke-militære Følger sig betydelig større end de oprindelig planlagte, politiske Erobringer, og blandt disse Følger er ingen af større Betydning end den Udvikling af Handel og geografisk Indsigt, som fremstod. Fra den Tid, da Latinerne oprettede Kolonier i Syrien, stod denne Udvidelse af Europas Interesser og de kristnes Opdagelser i hidtil omtrent ubekendte Lande i langt nøjere Forbindelse med Fremskridtene i Handel end nogensinde før. Paa samme Maade indvirker Bestræbelserne for at opretholde Korstogsstaterne ved det østlige Middelhav paa de søfarende og handlende Magter.

Ogsaa Opkomsten af det mongolske Dynasti i Asien bevirker et stort Opsving for Handelsens, Troens og i det Hele taget det aandelige Livs Udvikling. Forbindelsen mellem den mongolske Verden og den vestlige Kristendom strækker sig over et Tidsrum af 130 Aar, fra 1245 til 1368, og i den Tid blev hele det tartariske Asien fra Sortehavet og den polske Grænse til Stillehavet og Sibiriens Skove gennemstrejft i forskellige Retninger af europæiske Gejstlige, Handlende, Diplomater og Æventyrere, Italienerne, Franskmand, Spaniere, Ungarere og Tyskere. Og ikke blot gennemstrefte de hine Lande, men et ret paalideligt og nøjagtigt Kendskab til det indre Asien og det fjærne Østen opnaaedes og fastlagdes i Skrifter, mundtlige Overleveringer og Kort, Marco Polos og Odorics Bøger (1298 og 1330), Pegolottis Haandbog for rejsende (1340) og det katalonske Atlas (1375) er Hovedværkerne blandt de mange, i hvilke det fjortende Aarhundredes romanske Kristne kunde finde ret paalidelig Underretning og temmelig nøjagtig Kundskab om en stor Del af Kina, Bagindien, Forindien, de indiske Øer og det tilgrænsende Asien.

Efter en videre Udvikling, som vi dog maa forbigaa her, udtaler Forfatteren, at i den første Periode med Hensyn til Ekspeditionerne i Atlanterhavet (fra ca. 1270 til 1340) havde Italienerne Forrangen. Den anden Periode (fra Midten af det 14. Aarhundrede) er betegnet ved den efterhaanden fremtrædende Medvirken af andre, som især udgik fra Spanien og Frankrigs Kyster. Med Begyndelsen af den 3. Periode, der betegnes ved vedvarende, statsunderstøttede Forskninger, der ledes af en kongelig Prins og betragtedes som værende af en levende, national Interesse for et kristent Rige (Portugal), er man traadt ud af Middelalderen og ind i den moderne Tid. Den moderne Geografis Daggyr ender med Henrik Navigators første Rejse. Fra dette Tids-

punkt og indtil vor (Jærnbarnes) Tid er Vejene til Lands ganske underlegne Vejene til Søs.

Om Kortene siger Forfatteren, at de maatte være ligesaa værdifulde for det virkelige Fremskridt som Magneten. Paa en Tid, hvor de fleste evropæiske, kartografiske Arbejder endnu var halvt mytiske og snarere Billedbøger med zoologiske og teologiske Le-gender end Fremstillinger af Landene, begyndte en virkelig videnskabelig Gengivelse af Kyster med Kort af den saa kaldte Portolani-Type. Det ældste, nu til-værende Eksempel er fra omtrent 1300; men saaledes, som det er, maa der have været Forgængere, som efterhaanden havde udviklet Arbejdet paa det, og det er sandsynligt, at man endnu vil kunne opdage endnu ældre Eksempelarer af lignende Arbejder, som fremstiller Dele af Kystlinier, i det mindste indenfor Gibraltar-strædet, og som hidrører fra de sidste Korstogs Tider. Kortene af denne Type var egnede til praktisk Brug og danner ved deres næsten moderne Nøjagtighed en Modsætning til de Kort, som var udgaaede fra andre Skoler, saaledes baade til de fordringsfulde, klassiske Kompositioner (i Ptolomæus' Geografi) og til de vilde Produkter af middelalderlig Fabeldigtning. Omhyggelige Opmaalinger var sandsynligt ubekendte i den græsk-romerske Verden, lige saa vel som i den islamitiske. De gamle „Peripli“ var ikke tegnede, men skrevne Vejledninger for Søfarende, og den eneste, arabiske Portolani, som endnu er kommen frem for Dagens Lys, er en Kopi af en italiensk. Det var sandsynligt fra Nordvest-Italien, at den nævnte Art Kort udgik, skønt meget tidlige Spor af Portolanierens Tegnekunst maaske kan findes i Katalonien, og endnu længe efter, at Italienernes førende Stilling med Hensyn til Opdagelser og Handel var endt, beherskede dog endnu den italienske Videnskab Kartografien. Saaledes er det store Flertal af tidlige Udgaver af Portolani-Kort (413 af 498) ud-førte af Marco Polos Landsmænd. Men samtidig maa det dog erkendes, at et vigtigt Mindretal af de for det 14. Aarhundrede mest betydende Portolani-Kort, saa-ledes Dulcerts af 1339 og det udmærkede Atlas af 1375, hidrører fra Kataloniere.

De mange Enkeltheder, som Beazley omhandler, og hvoraf den kritisk behandlede Beretning om Poloernes Rejser maaske er den mest interessante, tillader Pladsen her ikke nærmere at gaa ind paa. Dog vil det utvivl-somt være hensigtsmæssig til Vejledning for dem, som i Beazleys Værk kunde ønske at søge Oplysning om et eller andet, at nævne de vigtigste Foretagender, der foruden Poloerne findes omhandlede.

De første, der nævnes, var nærmest Missionsrejser.

Endnu medens Poloerne var i Kina, sendte Pave Nicolaus III 1278 en Del Franciskanere til Kublai Khan og flere Herskere i Asien. 1291 udsendtes derpaa den egentlige Grundlægger af den latinske Kirke i Kina, Francis-kaneren Johan de Monte Corvino over Indien til Kina, hvor han blev godt modtagen og under idelig Modstand af nestorianske Kristne havde Held med sig og fik flere Kirker byggede. Han synes at være død 1328. Nogle, der havde ledsaget ham eller fulgte efter ham, bestræbte sig for at fortsætte hans Værk; men de Forhaabninger, som var blevne vakte, gik ikke i Op-fyldelse. Særlig mærkelig med Hensyn til Handelens Historie er, at der allerede paa hans Tid, ca. 1326, fandtes i Zaiton (formentlig det nuværende Amoy) et Faktori, knyttet til Missionen og vistnok oprettet af genuesiske Købmænd.

Omtrent samtidig, vistnok alt fra 1240, udførte Dominikanerne Missionsgerning i Tiflis, og noget senere udøvede Ricold af Monte Croce, Johan de Cora og flere andre en lignende Virksomhed rundt om i hele det sydvestlige Asien, hvor der dog kun var liden Frem-gang blandt de fanatiske Muhamedanere. Paven sendte tillige jævnlig Skrivelser til Herskeren i Persien, og flere Bispedømmer oprettedes rundt om i hine Lande.

Omtrent 1321 sendtes den franske Dominikaner Jordanus af Séverac med Ledsagere, som til Dels blev myrdede af Muhamedanerne, til Indien, hvor han op-holdt sig i forskellige Stæder, og af hvis Dyre- og Planteliv han har givet en ret paalidelig Skildring. Han var vistnok den første, som gav nærmere Underretning om Kejseren af Ætiopien. Præsten Johan og hans kætterske Undersaatter. Ogsaa om en Del Lande i det vestlige Asien har han givet en i flere Henseender god Underretning.

Samtidig var der andre Missionærer, som kæmpede for Udbredelsen af den kristne Tro i Turkestan, ved Volga og paa Krim. Om disse vides dog kun lidt. Derimod kan Pascal af Vittoria nævnes som den bedste Historieskriver angaaende de romerske Missionsfore-tagender i det 14. Aarhundrede. Han rejste fra Venedig til Søs til Konstantinopel og derfra til Egnene ved Don og ved Volga og videre til Kiva og de N.Ø. herfor liggende Lande, stadig virkende som Missionær.

Efter ham maa nævnes Odoric af Pordenone, der har givet en god Skildring af sine Rejser, som be-gyndte 1316 og endte 1329 eller 1330. Paa disse drog han gennem Trapezund, Persien (Tabriz) og Ormuz til Indien og videre til Sumatra, Java og muligt Borneo og tilsidst til Kina. Fra Peking vendte han tilbage

gennem Centralasien. Han synes tillige at have været den første Europæer, der er trængt frem til Hlussa.

Johan af Florens eller Johan Marignola (Marignolli) var Franciskaner. Han rejste fra 1338 til 1353 som Missionær i Forening med flere andre til Konstantinopel, Kaffa og videre gennem Tartariet og Mongoliet til Peking og blev her modtagen saa vel, at den mongolske Kejser ønskede at se en af hans Ledsagere som Biskop paa Stedet. Der fandtes da i Peking en Domkirke, en Ærkebiskops Bolig og flere andre Kirker, og de romersk-katolske Gejstlige fik Proviant fra de kejserlige Forraad. Efter tre Aars Ophold vendte han tilbage ad samme Vej, som Polo, nemlig til Søs til Ormuz, hvorfra han rejste gennem Persien, Syrien og Palæstina. Beskrivelsen af hans Oplevelser frembyder ikke ringe Interesse, om der end er en Del Forvirring i hans Beretninger.

Foruden Missionærerne var der et ikke ringe Antal af Købmænd, Gesandter og Æventyrere, der besøgte Asien og hvis Beretninger bidrog til at give Europa Underretning om dette Land. Som de bekendteste Beretninger fra hin Tid nævner Beazley Marino Sanuto den ældres. Han skrev 1306—07 og atter senere 1313 og 1321. Hans Rejser strakte sig foruden til Orienten bl. a. ogsaa til de tyske Kyster ved Nordsøen og Østersøen. Endvidere nævnes Sir John de Mandevilles, der udkom mellem 1357 og 1371 og stilledes saa højt, at den findes oversat paa næsten alle europæiske Tungemaal. Dog var den kun et Sammendrag af andre Beretninger, og Forfatteren, hvis egentlige Navn synes at have været Jean de Bourgogne, Jean à la Barbe, og som døde i Lüttich 1372, havde selv aldrig rejst. Beazley nævner derhos Pegolotti, hvis Bog, skreven 1335 til 1343, var en værdifuld Vejledning for Købmænd i det 14. Aarhundrede, om han end selv næppe havde berejst alle de Lande, han omtaler, endvidere Spanien Clavijo og Tyskeren Schiltberger, der rejste og skrev i det 15. Aarhundrede, altsaa efter at Mongolernes Herredømme i Kina var forbi, og Europæernes Foretagender der afsluttede med Revolutionen 1368—70, Osmannerne havde nærmet sig Konstantinopel, og de vestlige Tartarer var blevne Muhamedanere. Den første sendtes som Gesandt fra Kastilien til Timur i Samarkand 1404. Schiltbergers Levnedsløb var derimod helt modsat, idet han i 32 Aar var Fange og Slave først hos de osmanniske Tyrker og derpaa hos forskellige Herrer i det vestlige Tartari. Han blev derved den første Vesteuropæer, som efter Selvsyn kunde give Meddelelser om Egnene i Sibirien ved Ob og Irtysh, ligesom han ogsaa var den første, der besøgte Muhamedanernes hellige Stæder i Arabien.

I et Kapitel for sig omhandler Beazley Pilgrimsrejserne, om hvilke Beretningerne stundom danner ret værdifulde Tilføjelser til de foran omtalte, men som der dog her ikke er Anledning til at gaa nærmere ind paa.

Et andet Kapitel, der frembyder større Interesse, har til Genstand de Ekspeditioner til Søs, som foretoges i den af Beazley behandlede Periode. Der meddeles i samme, hvorledes allerede ca. 1270 en genuesisk Flaade skal være sejlet ud i Atlanterhavet og have genopdaget de saakaldte lykkelige eller kanariske Øer, hvis Tilværelse dunkelt anedes af Fønicierne, Grækerne og Romerne, men efter deres Tid var forglemte. En Ekspedition foretoges atter 1291, da den udsendte Flaade, som nok egentlig skulde opsoge Indien rundt om Afrika, blev borte og forgæves eftersøgt i den følgende Tid. 1351 kendtes Madeira og de østlige af Azorerne, vistnok opdagede af Italienere, efter at dog alt fra 1317 Portugals Sømagt havde begyndt at udvikle sig, og efter at i 1341 en portugisisk Flaade var bleven udsendt for at genfinde de kanariske Øer. 1346 synes et spansk Skib at have været hinsides Kap Bojador. Langt paa den anden Side af dette synes, om end efter Beazleys Mening maaske noget tvivlsomt, normanniske Sømænd at have sejlet fra Aar 1364, at være naaede frem til forskellige Punkter mellem Kap Verde og Guinea-Bugten og at have drevet Handel der. Forskellige Søfarende synes derefter at have besøgt de samme Egne, indtil de franske indtil videre satte sig fast i dem. Beazley omtaler ogsaa kort de nordiske Folks Farter til Grønland og Zenos Rejser, derhos Venedigs og Genuas Handelsforetagender ved det sorte Hav.

Han gaar derefter over til at fremstille Handelsrejserne og overhovedet den Virksomhed, der i Handelsanliggender uøvedes af de vigtigste europæiske Folkfærd overfor Folkene i de andre Verdensdele.

Et næstsidste Kapitel omhandler de geografiske Teorier, derunder hvad der angaar Jordens Figur, Indførelsen af Kompasset og Kortarbejderne. Der udtales, at det Søkort, som findes omtalt i Forbindelse med det 7. Korstog, og som St. Louis synes at have brugt ved sit Angreb paa Tunis (ca. 1270), vistnok var et tidligt Kort af Portolani-Typen over Nordafrikas Kyst; men det er nu ikke kendt, og det maa derfor siges, at det er med Pisanis Kort (fra ca. 1300) og Giovanni da Carignanos Kort (ca. 1300 til 1305), der begge er af Portolani-Typen, at de bedre Kortarbejder begynder. Det ældste, daterede Portolani-Kort, er Vescontes fra 1311. Disse Kort havde endnu kun Kystlinier. Først senere gjordes der Forsøg paa at fremstille ogsaa det

indenfor dem værende Land. Forfatteren beskriver en Del af de forskellige kendte ældre Udgaver af Portolani-Typen, og flere Afbildninger af gamle Kort findes i hans Bog. Det bør bemærkes, at Carignanos Kort er det ældste, paa hvilket Skandinavien er afbildet som en Halvø, og paa hvilket Danmark, om end lagt alt for nær ved England, er gengivet med temmelig rigtige Former. Beazley omtaler derpaa Dulcerts Kort af 1339 og Laurentio Portolanos Kort eller det saakaldte medicæiske Atlas af 1351, ligeledes begge af Portolani-Typen. Det sidste er det ældste, der fremstiller Kysterne saa langt mod Øst, at det indbefatter den vestlige Kyst af Indien indtil Midten.

Endvidere omtaler han nogle yngre Kort, hvoraf de fleste er af Portolani-Typen, saaledes Piziganis af 1367 og 1373 og det katalonske Atlas af 1375, med hvilket Toppunktet af den senere Middelalders Kortarbejder naaedes.

Et sidste Kapitel omhandler kortelig den geografiske Viden, som gav sig til Kende blandt de ikke-kristne Folkeslag.

I et Tillæg er givet en for alle, der studerer den ældre Tids Geografi, meget nyttig Oversigt over de vigtigste, den vedrørende Værker.

Emil Madsen.

Das Mittelmeergebiet. Seine geographische und kulturelle Eigenart von Professor Dr. Alfred Philippson. 2. Auflage, mit 9 Figuren im Text, 13 Ansichten und 10 Karten auf 15 Tafeln. Druck und Verlag von B. G. Teubner in Leipzig. 1907. 8°, 261 S.

Dette Værk giver indenfor en knap Ramme Oversigt over Middelhavslandenes geografiske Forhold og Kultur, forsaavidt som den sidste er betinget af geografiske Faktorer. At kalde det en Oversigt vil maaske virke forskrækkende paa Læseren og faa ham til at sky det i den Tro, at Bogen er en Samling af Opmærksomheder. Dette er imidlertid saa langt fra Tilfældet, som Værket er let læseligt og paa en behagelig Maade opruller i forskellige Afsnit Billeder fra Middelhavets og Middelhavsregionens Naturforhold, der i en Sum giver den dannede Rejsende et fortrinligt Indblik i disse Egnes Særegenheder. For den dannede Turist er Bogen vel egentlig nærmest bestemt, og i den Henseende vil den være fortræffelig til at aabne Øjnene for meget, der ellers vilde unddrage sig hans Opmærksomhed. I

de enkelte Kapitler behandles Havets og Landenes Dannelse og Omformning, Vulkaner og vedvarende Bevægelser i Jordskorpen, Middelhavets Vand, dets Indhold af Fisk og andre Havdyr samt Skibsfarten, Beskrivelse af Kysten med dens mange særlige Former og Dannelser, der gør Indtryk paa Beskueren; endvidere fremstilles i særlige Afsnit: Klimaet, Floderne, Planteverdenen, baade de vilde Planter og Kulturplanterne, den vilde Fauna og Kulturdyrene, og i Slutningskapitlet helliges 32 Sider Mennesket, hvorunder Religion, Sæder, Skikke, Staterne og den økonomiske Geografi m. m. Overalt, hvor det er muligt, behandles de geografiske Fænomener i Forbindelse med Mennesket, og uden at være belæsset med alt for mange videnskabelige Fakta flyder de enkelte Kapitler, om man saa kan sige, let ind i Læseren. Særlig god er især Klimabeskrivelsen og Klimaets Indvirkning paa Mennesket, men man kan iøvrigt sige, at Bogen hører til den Art, man kunde ønske sig mange af til den Kres, hvortil den er bestemt. Den dannede Middelhavsfarer, der ellers medbringer tilstrækkelig Basis for at kunne berige sig i disse Landes store Kunstschatte, burde ikke forsømme at læse denne Bog for ogsaa at kunne berige sig med mangt i Naturen, der ofte giver Forklaring eller Nøglen til meget i Kunsten. Værket egner sig ikke til Haandbog for Geografer, der næppe heri finder noget nyt; det vil derimod være et fortrinligt Hjælpemiddel for Lærere i Geografi ved højere Skoler. 2. Oplag, som nu er udkommet, vil sikkert ikke blive det sidste. En Del flere Billeder vilde gøre Bogen endnu mere kærkommen.

O. Olufsen.

Schwedisches Panorama, herausgegeben von Svenska Turistföreningen. Kommissionsverlag: Wahlström & Widstrand, Stockholm. 1907.

Omfatter 29 Planer i Kvart med en stor Samling af fortrinligt udførte Fotografier, uden Tekst, af Landskaber, Byer, Slotte, Kirker, Husinteriører m. m. fra Sverrig, rækkende lige fra Skaane til Sverrigs nordligste Egne. Det er en særdeles stilfuld og elegant udført Reklame i Turistøjemed; dog kunde særlig Valget af Landskabsbilleder i de fleste Tilfælde maaske have været heldigere; thi der findes meget smukkere Landskaber i Sverrig end de fleste af dem, der her er fremførte.

O. Olufsen.